

INFORMATIKA A INFORMAČNÍ ZÁZEMÍ ŠKOLY

Zdeněk Jonák

Oblast vzdělávání je těsně spojena s komunikací poznatků téměř ze všech oblastí lidského poznání. Při současném tempu rozvoje poznatkové základy je zřejmé, že škola nemůže žákovi poskytnout encyklopedickým způsobem všechny poznatky, k nimž poznání dospělo.

Absolvent základní a střední školy by si měl do života odnášet vědomí spojitosti poznatků ze všech oblastí skutečnosti a schopnost orientovat se ve světě informací.

V současných vzdělávacích programech (Obecná škola, Občanská škola, Základní škola) se tyto skutečnosti reflektují. V protikladu k přístupu, který zdůrazňuje význam paměťově registrovaného učiva, je v těchto projektech položen důraz na rozvíjení osobnosti žáka, na jeho tvořivý přístup k řešení problémů a na zlepšení jeho orientace ve světě.

V období informatizace společnosti přestává být aktuálním způsob výuky, přesycující žáka vědomostmi, které v praktickém životě neuplatní, a které jsou často přítěží při přijímání informací nových a nezbytných.

Informatika jako předmět výuky ve škole nese dosud stopy svého vzniku ve sféře techniky a vědních oborů s ní spojených – sdělovací techniky, kybernetiky, teorie systémů ap. Informatika se jako volitelný předmět na základní škole a jako povinný předmět na některých středních školách orientovala dosud převážně jen na práci s výpočetní technikou.

V souvislosti s novými poznatky ve společenských vědách, které se opírají o výsledky poznatků o mozku vzniká i nový pohled na možnosti a limity osobnosti mladého člověka při absorbování poznatků. Informatika jako obor, který se zabývá zákonitostmi vzniku, zpracování a využívání informací, akceptuje zjištěné výsledky a snaží se saturovat jako průřezový předmět, jehož poznatky a metody by měly umožnit omezení potřeby paměťové registrace neúměrného množství poznatků, které lze dosáhnout např. s využitím příslušných informačních zařízení a institucí.

Nový přístup k práci s informacemi vychází ze zjištění, že absolventi škol nevystačí trvale s vědomostmi a dovednostmi, které získali ve škole, ale že hodnotnější než suma neuspořádaných poznatků je získání metodiky, návyku, jak tyto informace rychle a spolehlivě získat v dostupných infor-

mačních pramenech. Ideální je mít tyto informační prameny přímo na místě svého pracoviště, tj. v budově školy.

Výzkumný ústav pedagogický v Praze vzal v úvahu tyto skutečnosti a nové přístupy k informatice a podpořil je následujícím způsobem:

A. Přízpůsobením vzdělávacích standardů a učebních osnov potřebám soudobé informační společnosti.

Od nového školního roku vstupují do života projekty, v nichž se přístupům k výuce informatiky dostává vyšší míry volnosti. Nyní záleží převážně na tvořivé iniciativě učitele, jak se s nabízenými alternativami vyrovná.

Od 1. září 1996 se základy práce s výpočetní technikou, seznámení s algoritmizací a programováním vyučují v 6. až 9. ročníku ZŠ v povinném předmětu Praktické činnosti, který nahrazuje dosud volitelný předmět Informatika. Předmět Informatika pokračuje dále jako předmět volitelný, jehož cílem je umožnit žákovi rozvinout dovednosti a znalosti získané při práci s výpočetní technikou při řešení praktických problémů jak ve škole, tak mimo ni. Žáci by se v tomto předmětu měli:

- Seznámit s významnými informačními zdroji a institucemi. Získat představu o hodnotě (subjektivní, tržní) informace a informační činnosti.
- Naučit se pracovat s textovými a faktografickými informačními systémy (klasické a fultextové databáze).
- Naučit se pracovat s tabulkovými procesory a ovládnout operace s čísly.
- Připravit se na práci s Internetem.

Takovýto posun ve znalostech oboru a předmětu informatika předpokládá ovšem uskutečnění jistého posunu ve výuce informatiky na středních školách a gymnáziích.

Tento požadavek se promítá ve Standardech vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu (viz Věstník MŠMT ČR, roč. LII, sešit 4, duben 1996). Zde se vedle prohlubování dovednosti manipulace s výpočetní technikou klade důraz na osvojení nezbytných teoretických znalostí, které se požadují od informatika-profesionála, tj. schopnost orientovat se v množině významných informačních zdrojů jednotlivých oborů, schopnost uplatňovat roli zprostředkovatele informací v týmu odborníků, schopnost získat základní technické znalosti o hardware a software počítače, vyznat se v odborné terminologii oboru. Analogický posun k vyšší kvalitě výuky informatiky se předpokládá i na vysokých školách.

B. Podpořit úsilí ředitelů škol o vytvoření informačního zázemí školy.

S využitím informačního prostředí školy by měla škola docílit u žáků znalosti a návyky, které na ně bude klást po ukončení studia informačně vyspělá společnost.

VÚP v Praze se snaží podpořit výše uvedenou myšlenku formou seminářů, které nesou název „Knihovna jako standard školy“. Semináře se pořádají samostatně pro základní i střední školy a uskutečňují se v jednotlivých regionech České republiky. Zatím se realizovaly 3 semináře: První dva pro základní školy v Hradci Králové a v Praze, třetí pro střední školy Olomouci. Další semináře se předpokládají v Praze, Frýdku-Místku, Táboře.

Cílem těchto seminářů je v první řadě poskytnout ředitelům škol informace o řešení legislativních, finančních a odborných problémů spojených s vytvářením informačního centra školy. V druhé řadě jde rovněž o to upozornit kompetentní orgány na skutečnost, že potřeba posílení informační struktury školy je v době vytváření informační společnosti naléhavá, a že jejímu řešení by se měla věnovat pozornost.

Součástí zmíněných aktivit byla i dotazníková akce, jejímž cílem bylo zjistit, jak se školy staví k následujícím otázkám:

- Existence a fungování knihovny ve škole
- Spolupráce školní a veřejné knihovny
- Status knihovníka a provoz knihovny
- Zájem o rekvalifikaci pracovníka knihovny

Vyplněné dotazníky poslalo téměř 500 škol. Z průzkumu vyplynulo, že většina škol nevládní knihovnu, která odpovídá požadavkům vyspělé informační společnosti. Znamená to, že informační zdroje neexistují v dostatečné míře nebo nejsou pravidelně dostupné. Knihovna není ve většině škol řízena profesionálním knihovníkem. Z finančních důvodů si škola nemůže dovolit profesionálního knihovníka a problémy jsou i s rekvalifikací. (Podrobnější výsledky a interpretace budeme publikovat).

Z dosavadních zkušeností získaných dotazníkovým šetřením i přímými kontakty se školami jsme získali určitou představu o přístupu škol k výuce informatiky i o postoji ředitelů, učitelů i knihovníků k úloze informačního střediska ve škole.

Z hlediska postoje k problematice informatiky lze ve školách odlišit dva rozdílné přístupy:

První přístup je charakteristický snahou nezůstat příliš pozadu za vývojem výpočetní techniky a informačních technologií ve vyspělých zemích a dosáhnout u svých žáků dovedností rovnocenných s dovednostmi žáků těchto vyspělých zemí. Školy s tímto přístupem mohou poskytnout obrovské perspektivy nejen svým žákům, ale i dospělým, kteří se mohou v prostředí školy seznámit s technologiemi, s nimiž nepříjdou jinde do styku. Tyto školy si mohou dovolit například i výměnné stáže se školami v zahraničí, protože mají co nabídnout. O nejlepších absolventech tohoto typu škol lze předpokládat, že splní požadavky, které na ně budou klást pracoviště vybavená špičkovou

technikou. Školní knihovnu koncipují tyto školy jako multimediální pracoviště vybavené výpočetní, komunikační a reprodukční technikou.

Druhé pojetí informatiky představuje směr vzdělávání, který usiluje o určité zmírnění dopadu vlivu nových technologií ve prospěch zachování tradičních, užíjme slova „humanitních“ hodnot. Nová zařízení a technologie se tyto školy snaží chápat jako pracovní prostředek, nástroj a důraz kladou spíše na obsah textů, které tato zařízení zprostředkovávají. Informace, vědomosti považují za hodnotu samu o sobě. Školní knihovnu využívají převážně k rozšíření čtenářských a kulturních zájmů.

Uvedené přístupy představují extrémní případy. Cílem našich seminářů je nalézt střední, optimální model fungování informačního centra i způsobu výuky informatiky na škole. Stručně řečeno jde o takové pojetí informatiky, které klade důraz na schopnost manipulace s výpočetní technikou, ale současně podporuje v mladém člověku schopnost získané dovednosti a znalosti dále tvořivě rozvíjet jak pro dosažení lepší orientace ve stále složitějším světě informací, tak při řešení svých osobních i společenských problémů. Prostředí školní knihovny se v tomto pojetí může stát místem, kde se student seznamuje s novými technologiemi a informacemi, ale i prostředím, kde si lze vypracovat školní úlohy, trávit volný čas i uspořádat kulturní pořad.